

Юридичні науки

УДК 347.151-347.41

Лозо Олена В’ячеславівна

асистент кафедри екологічного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Лозо Елена Вячеславовна

ассистент кафедры экологического права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Lozo Olena

Assistant of Department of Environmental Law

Yaroslav Mudryi National Law University

Сільченко Вероніка Віталіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сильченко Вероника Витальевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Silchenko Veronika

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ В
УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ**

**ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ОБРАЩЕНИЯ С ОТХОДАМИ В
УКРАИНЕ И ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ**

**LEGAL REGULATION OF WASTE MANAGEMENT IN UKRAINE
AND THE EUROPEAN UNION**

Анотація. У статті розглянуто основні принципи поводження з відходами згідно з нормативно-правовими актами ЄС, які регулюють діяльність суб'єктів господарювання у цій галузі та основні принципи державної політики України при поводженні з відходами

Ключові слова: принципи поводження з відходами, директиви ЄС, утилізація відходів, забруднення.

Аннотация. В статье рассмотрены основные принципы обращения с отходами в соответствии с нормативно-правовыми актами ЕС, регулирующих деятельность субъектов хозяйствования в этой области и основные принципы государственной политики Украины при обращении с отходами

Ключевые слова: принципы обращения с отходами, директивы ЕС, утилизация отходов, загрязнение.

Summary. The article deals with the basic principles of waste management in accordance with the EU regulations, which regulate the activity of economic entities in this field and the basic principles of state policy of Ukraine in waste management.

Key words: waste management principles, EU directives, waste management, pollution.

Відходи та їх захоронення, переробка, транспортування справедливо вважаються однією з найважливіших проблем людства. В Україні в результаті утворення великих обсягів відходів проблема екологічної безпеки набула загрозливих масштабів і перетворилася на загальнодержавну. Ігноруючи цю проблему, у великих містах країни утворюється велика кількість виробничих і побутових відходів, що може призвести до забруднення навколишнього природного середовища.

Законодавство України про відходи регулює процес поводження з відходами на всіх стадіях - від їх утворення до знешкодження, захоронення і утилізації.

Закон України «Про відходи» від 5 березня 1998 року є базовим у регулюванні правовідносин з відходами. Ним визначаються правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, а також з відверненням негативного впливу відходів на навколишнє природне середовище та здоров'я людини на території України.

В Україні ж для запобігання негативному впливу на довкілля чинне законодавство встановлює спеціальний правовий режим, який передбачає комплекс певних заходів та правил поводження з відходами на усіх стадіях — від їх утворення до знешкодження і захоронення. Цей режим регулюється законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5], «Про відходи» [6], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [7], «Про поводження з радіоактивними відходами» [8], «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку», «Про металобрухт», Кодексом України про надра та іншими нормативно-правовими актами. Зазначені законодавчі акти спрямовані на врегулювання відносин, пов'язаних з проблемами стосовно поводження з відходами, а також системою заходів щодо організаційно-економічного стимулювання ресурсозаощадження. Основними принципами законодавства є мінімізація утворення, максимальна утилізація, забезпечення повного збирання і своєчасного знешкодження відходів відповідно до вимог екологічної безпеки. Згідно зі ст.44 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5] у сфері поводження з відходами реалізується один із основоположних

принципів екологічного законодавства — «забруднювач платить». Збір за забруднення природного середовища встановлюється на основі фактичних обсягів викидів, лімітів скидів забруднювальних речовин у довкілля та розміщення відходів. Зокрема, ліміт на утворення відходів це максимальний обсяг відходів, на який у суб'єкта права власності на відходи є документально підтверджений дозвіл на передачу їх іншому власнику або на утилізацію чи розміщення на своїй території, а ліміт на розміщення відходів, в свою чергу, визначається як обсяг відходів, на який у власника відходів є дозвіл на їх розміщення [9]. Відповідно до Закону України «Про відходи» [6], який визначає правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов'язаної із запобіганням або зменшенням обсягів утворення відходів, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, обробленням, утилізацією та видаленням, знешкодженням та захороненням, запобіганням негативному впливу відходів на довкілля та здоров'я людини на території України, передбачено основні завдання з його реалізації, серед яких визначення основних принципів державної політики у сфері поводження з відходами (таблиця): правове регулювання відносин щодо діяльності у цій сфері; визначення основних умов, вимог і правил щодо екологічно безпечної діяльності, а також системи заходів, спрямованих на організаційно-економічне стимулювання ресурсозаощадження; запобігання шкідливому впливу відходів на довкілля та здоров'я людини.

У зв'язку з уведенням положень Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом в частині охорони навколишнього середовища як пріоритетного напрямку співробітництва та внаслідок реформування місцевого самоврядування, Україна, як сучасна правова держава, обрала для себе одним із пріоритетних напрямів розвитку спрямованість на ЄС, зокрема, шляхом гармонізації українського законодавства до європейських та міжнародних стандартів, адаптації положень нормативно-

правових актів, у тому числі й щодо відходів. Тому вирішення проблеми поводження з відходами на державному рівні має здійснюватися, насамперед, шляхом упровадження ефективного законодавчого регулювання, яке повинно будуватись з урахуванням національних особливостей та позитивного досвіду міжнародного законодавства. Тільки в ЄС прийнято понад 90 директив у сфері екології, які стосуються генеральної політики ЄС щодо охорони навколишнього середовища, якості води, якості повітря, промислових ризиків і біотехнології, відходів, шумів [1].

Політика управління відходами ЄС передбачає ряд принципів, які мають загальний характер, тому їх застосування та інтерпретація залишають державам-членам та країнам-претендентам на членство в ЄС можливість поступової адаптації національних особливостей до європейського законодавства. Зважаючи на складність та серйозність проблеми поводження з відходами, в ЄС розроблена велика база нормативних документів у цій сфері діяльності. Головним таким нормативно-правовим документом, який визначає правові рамки та основні принципи поводження з ними, є Директива 75/442/ EWG [3]. Загалом вона налічує 16 категорій відходів, на основі яких впроваджений єдиний Європейський каталог відходів (рішення 2000/532/EWG), що періодично переглядається й оновлюється [2].

Також у директиві визначені основні принципи управління відходами, що регулюють діяльність суб'єктів господарювання в цій сфері. До них відносять: запобігання росту об'ємів утворення відходів та зниження ступеня їх шкідливості; повторне використання та вторинна переробка, вилучення цінних компонентів з відходів; утилізація з метою отримання енергії; безпечне кінцеве розміщення відходів (застосовується в крайньому випадку, коли всі вищезазначені дії не є можливими).

Іншим визначальним принципом організації поводження з відходами, закріпленим у директиві, є розширена «відповідальність виробника», як стратегія захисту довкілля. Суб'єкти господарювання, насамперед виробники продукції, повинні приймати безпосередню участь у забезпеченні належного поводження з речовинами й продуктами, що утворюються в процесі їх виробництва, протягом всього експлуатаційного циклу та зобов'язані забезпечити переробку та утилізацію своєї продукції після її споживання. Це безперечно змушує виробників вже на стадії проектування продукції впроваджувати заходи щодо зменшення утворення відходів та брати активну участь у заходах з управління ними.

Витрати на організацію прийому та розміщення відходів покладаються на виробників та власників відходів, які передають їх підприємствам зі збирання і розміщення відходів, за принципом «забруднювач платить». Згідно з Директивою 75/442/EWG [3] країни ЄС повинні створити комплексну і розвинену мережу об'єктів розміщення відходів з урахуванням передових наукових та економічних технологій. Оскільки директива не забороняє захоронення відходів, а забороняє лише недбале поводження з ними, їх несанкціоноване розміщення, то перед підприємствами постає досить складне завдання, наприклад: поділ відходів на види, облік та рух відходів, отримання необхідних дозволів в уповноважених органах влади тощо.

У той же час директива не регулює способи та процедури утилізації певного ряду відходів, до яких належать:

- газові забруднення атмосфери, які охоплені іншими правовими актами;
- радіоактивні відходи;
- відходи, утворені при дослідницьких роботах, видобутку, переробці і зберіганні мінеральної сировини та експлуатації каменоломень;

- останки тварин та такі відходи сільськогосподарського походження, як тваринні рештки та інші небезпечні природні органічні субстанції;
- стоки, за винятком рідких відходів;
- знешкоджені вибухові матеріали.

Правила поводження з вищенаведеними небезпечними та подібними відходами визначені в ряді спеціальних директив, прийнятих ЄС.

Важливими правовими актами ЄС є директиви 1999/31/WE, 2000/76/WE, ЄС 94/62, ЄС 78/319 та Постанова Ради Європи № 259/93, які становлять основу системи управління відходами у країнах-членах ЄС. Вони регулюють найважливіші питання у сфері переробки, утилізації відходів та їх транспортування.

Також, на разі триває обговорення проекту директиви Європарламенту «Про заборону пластикової продукції». Єврокомісія запропонувала накласти заборону на цілий ряд одноразових пластикових предметів, що забруднюють океани та пляжі. Серед них – ватні палички, посуд, столові прилади, трубочки для коктейлів. Передбачається, що всі ці предмети повинні вироблюватись не з пластику, а з більш екологічних матеріалів і бути багаторазовими. Планується, що до 2025 року використання ряду виробів із пластику, серед яких коробки для бутербродів, фруктів, десертів і морозива, має скоротитися на 25%, а 90% пластикових пляшок з-під напоїв необхідно збирати і переробляти. Наразі тривають переговори між Європарламентом, Єврокомісією та Європейською радою, в ході яких повинен бути вироблений остаточний текст директиви. Як свідчить практика, проблема утилізації залишається актуальною, оскільки Україна виступає європейським лідером за кількістю відходів на душу населення. Якщо суто правова форма цілей правового регулювання є універсальною, то його кінцеві цілі для сфери поводження з відходами потребують окремої уваги. Так чи інакше відповідні цілі зумовлені природою відходів як техногенних об'єктів, які, з

одного боку, становлять загрозу для навколишнього природного середовища і здоров'я людей, а з іншого – є матеріальною цінністю, ресурсом, що може бути використаний у виробництві різної продукції. Звідси випливають дві основоположні цілі, досягнення яких має визначати спрямованість та зміст поводження з відходами – екологічна та економічна. На національному рівні правове регулювання утилізації відходів практично відсутнє, що породжує відсутність повної інформації, необхідної для формування і реалізації державної політики та досягнення цілей правового регулювання у цій сфері [4, с. 83].

Таким чином, виходячи з вищезазначеного, можна дійти висновку, що на сьогодні найкращим шляхом є гармонізація національних стандартів з міжнародними та європейськими, що дасть змогу розширити межі діяльності та перейняти кращий досвід закордонних країн у вирішенні такого важливого питання. Політика ЄС в проаналізованій сфері сприяє по-перше, запобігання або зниження виробництва відходів та їх шкідливого впливу, по-друге: утилізації відходів за допомогою переробки, вторинного використання або відновлення чи будь-якого іншого процесу, що передбачає витяг вторинної сировини, або використання відходів як джерела енергії, що значно покращує стан навколишнього природного середовища. Використовуючи досвід багатьох європейських країн, через розширену відповідальність виробника можливо зробити галузь переробки відходів більш прозорою і надати їй можливість на більш цивілізоване існування.

Література

1. Крылова Г.Д. Основы стандартизации, сертификации и метрологии. М. : Юнити-Дана, 1999. 711 с.

2. Асоціація «Міжнародний екологічний союз». Нормативно-правова діяльність Європейського Союзу та України у сфері поводження з відходами. URL: <http://ecounion.at.ua>
3. Директива ЄС 75/442/EWG від 15.07.1975 про відходи.
4. Трегуб О.А. Колізії та «сірі зони» у правовому регулюванні відносин у сфері поводження з відходами / О.А. Трегуб // Економіка та право. 2017. № 3. С. 81-87.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.1991 № 1264-12 (редакція від 28.12.2014).
6. Закон України «Про відходи» від 05.03.1998 № 187/98-ВР (редакція станом на 14.10.2014).
7. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24.02.1994 № 4004-ХІІ (редакція станом на 28.12.2014).
8. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08.02.1995 № 3995-ВР (редакція станом на 17.09.2013).
9. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку розроблення, затвердження і перегляду лімітів на утворення та розміщення відходів» від 03.08.1998. № 1218.